

Grosse Pause – vuorotteluvapaalla saamelaiskulttuurissa

Julkaistu 10. maaliskuuta 2011. Kirjoittanut Hannele Kara.

Artikkelin kirjoittaja päätti ottaa vuorotteluvapaata opettajan työstään ja muutti vuodeksi Suomen pohjoisimpaan ja ainoaan saamelaisenemmistöiseen kuntaan Tenonlaaksoon Utsjoelle, Saamenmaalle. Siellä hän on päässyt tutustumaan paikalliseen luontoon, saamelaiskulttuuriin ja saamelaiskoulujen elämään.

Jo pitemmän aikaa olin halunnut muutosta omaan työhöni saksan kielen opettajana ja opettajankouluttajana. Sitä kaivattua muutosta, missä olisin voinut syventää ammatillista tietämystäni ja saada uutta intoa työhöni ei mahdollistanut minulle oma työyhteisö, vaan se uudistuminen oli minun valittava itse. Rupesin tekemään irtiottoa kouluelämästä ja suunnittelemaan elämänmuutosta. Halusin pois kiireestä ja stressaavasta opettajantyöstä, koulutoimen loputtomien säästötoimenpiteiden viidakosta kuin myös valtakunnallisesta saksan kielen epätoivoisesta ja lohduttomasta alennustilasta. Alkoi tuntua siltä, että vuorotteluvapaa voisi olla sopiva vaihtoehto elämänlaatua ja työn tuottavuutta ja tehokkuutta lisäävistä toimenpiteistä. Se voisi antaa työhönsä tyytymättömälle ja turhautuneelle tutkivalle opettajalle mahdollisuuden henkisten pattereiden uudelleen lataamiseen kuin myös omien unelmien ja toiveiden täyttymiseen. Järjestely ja byrokratia kestivät vuoden, kunnes syksyllä 2010 muuttimme mieheni kanssa vuodeksi vuorotteluvapaalle Tenonlaaksoon Utsjoelle. Asetuimme asumaan Saamenmaalle ystäviemme läheisyyteen ja samalla pyrimme asettumaan uuteen kieleen ja kulttuuriin kuuntelijaksi ja vastaanottajaksi.

Ohcejohka – Utsjoki

Utsjoki on Suomen pohjoisin kunta ja Suomen ainoa saamelaisenemmistöinen kunta. Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. Suomessa on noin 9000 saamelaista. Kirkonkylämme on Utsjoki ja muita kyläkeskuksia ovat Nuorgam ja Karigasniemi. Kylältä pääsee ylittämään kuuluisan ja maailman merkittävimmän lohijoen, Tenojoen Norjan puolelle Saamen siltaa pitkin. Utsjoella on asukkaita noin 1500 ja kirkonkylää vartioi pyhä Ailigas –tunturi, missä papit ovat vanhoina aikoina saarnanneet kotalappalaisille, jotka silloin asustivat tuntureilla. Utsjokilaakso on nimetty kansallismaisemaksi sekä sen kauneuden että kulttuurihistoriallisen kiinnostavuuden takia. Meidän tunturitupamme sijaitsee 17 km Utsjoen kylältä Karigasniementien eli Suomen kauneimmaksi nimetyn tien varressa. Historiallisesti merkittävä tutustumiskohde on Utsjoen kirkko ja kirkkotuvat Utsjoen Mantojärvellä. Nämä heinäkattoiset harmaat tuvat ovat peräisin 1700- ja 1800-luvuilta ja niissä kirkkoväki yöpyi tullessaan kirkkoon ja markkinoille, joita järjestettiin jouluna, pääsiäisenä, Marianpäivänä, juhannuksena, Mikkelinä ja pyhänmiestenpäivänä. Talviaikaan väki kokoontui kirkkotuville porokyydeillä ja kesäaikaan sauvottiin vesistöjä myöten.

Kesäaikaan Utsjoen kylällä on avoinna Metsähallituksen ylläpitämä Luontotupa, jossa voi tutustua alueen luontoon, monipuolisiin vaellusreitteihin ja perinteisistä elinkeinoista kertovaan näyttelyyn. Kunnassa sijaitsee vuonna 1956 perustettu Kevon luonnonpuisto, ja se on maan pohjoisin laaja luonnonsuojelualue. Puiston perustamisella haluttiin suojella ainutlaatuinen rotkolaakso, Kevon kanjoni, ja kappale sitä ympäröimää tunturiluontoa. Tutkimusta alueella harjoittaa Turun yliopiston Lapin tutkimuslaitos. Tenon varrelle ollaan suunnittelemassa uutta maisemareittiä retkeilijöille. Tämä Tenonjokilaakson panoraamareitti kulkee Karigasniemeltä Utsjoen kirkonkylän kautta Nuorgamiin. Hanke toteutuessaan yhdistää Karigasniemen ja Utsjoen Kevon reittiin ja lisää siten Utsjoen alueen luontomatkailun mahdollisuuksia. Arvokas kulttuuriympäristö sekä monimuotoinen luonnonympäristö antavat meille retkeilijöille elämyksiä ja haasteita, jännitystä ja fyysistä voimaa.

Saamelaiset Suomessa

Saamelaisilla on ollut vuodesta 1996 lähtien kotiseutualueellaan kieltään ja kulttuuriaan koskeva perustuslain mukainen itsehallinto. Suomessa puhutaan kolmea saamen kieltä: pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea. Suurin kieliryhmä on pohjoissaame, ja sen puhujia on Suomessa arviolta noin 2000. Saamen kielen opetusta on annettu peruskoulun alkuvuosista lähtien. Utsjoella ja Inarissa saamenkielinen opetus sai alkunsa 1970-luvun puolivälissä. Saame voi olla koulun opetuskieli, äidinkielen oppiaine tai valinnaisen vieraan kielen oppiaine. Ylioppilastutkinnon pohjois- ja inarinsaamen kokeen on voinut suorittaa 1990-luvulta lähtien, koltansaamen vuodesta 2005 alkaen. Koska Utsjoki on Suomen ainoa saamelaisemmistöinen kunta, saame ja suomi ovat siellä käytännön elämässä lähes samanarvoisessa asemassa. Lähinaapurimaiden Norjan ja Venäjän kieliä kuulee myös katukuvassa, joten huomasimme asuamme todella kielirikkaassa ja monikulttuurisessa rajapitäjässä.

Opettajan itsensä voimaantuminen ja uudistuminen

Syksyn aikana minulla on ollut mahdollisuus tutustua Ylä-Lapin kouluelämään; tšekäläisiin opettajakollegoihin, oppilaisiin ja heidän vanhempoihinsa. Olen järjestänyt yhteistyössä Utsjokisuun sivistystoimen johtajan kanssa kieltenopettajien täydennyskoulutuspäivät aiheesta ”Eväitä kulttuurienväliseen vuoropuheluun”. Opettajien kouluttajana tavoitteeni oli perehdyttämisen kulttuurienvälisen kasvatuksen eri muotoihin sekä suullisen kielitaidon opettamisen ja arviointivalmiuksien edistäminen. Tällä hetkellä valmistelemme Utsjokisuun koulun oppilasvaihtoa ja yhteistyötä Saksassa sijaitsevan Koblenzin Görres-Gymnasiumin kanssa. Saamenkieleen olen yrittänyt perehtyä itseohjautuvasti lukioon ja aikuisopetukseen tarkoitetun kirjasarjan avulla. Erityisen mielenkiinnonkohteita ovat olleet minulle täällä kieltenopetuksen nykytilanne, koulun opetussuunnitelmat sekä Saamenmaan monikulttuurisuus.

Saamelaiskoulujen koulukulttuuri

Utsjokisuun koulun opetuksessa on panostettu mahdollisuuteen kasvaa kaksikieliseksi aikuiseksi. Koulukeskuksen opetussuunnitelmissa painotetaan kunnan saamelaistaustaa ja pyritään huomioimaan kunnan asema rajakuntana. Pigga Keskitalon tuoreen väitöskirjan mukaan (”Saamelaiskoulun kulttuurisensitiivisyyttä etsimässä kasvatusantropologian keinoin 2010”) saamelaiskouluissa tulisi kuitenkin entistä enemmän korostaa koulun roolia saamelaiskulttuuriin

kasvattajana. Hän tähdentää, että käytännön opetustyössä keskeisiksi lähtökohdiksi olisi nostettava saamelainen maailmankuva ja ajattelu sekä saamelaiset arvot ja tiedonhankintatapa. Hän kehittäisi koulun työtapoja entistä oppilaslähtöisimmäksi. Myös oppimisympäristöt tulisi nähdä luokkahuonetta laajemmin. Väitöstyön kritiikki kohdistuu saamelaiskoulutuksen järjestelmään ja rakenteisiin, joissa itsemääräämisoikeus toteutuu vaillinaisesti. Hän toteaa, että saamelaiskoulujen opettajat tekevät erinomaista työtä, mutta koulutuksen rakenteet eivät tue saamelaiskulttuurin huomioimista. Opetuksen muutos edellyttäisi koko yhteiskunnan halukkuutta uudistukseen. Opetussuunnitelmien laadinnassa saamelaisten pitäisi saada nykyistä vahvempi asema ja saamelaisten omaa opettajankoulutusta sekä saamelaiskulttuurista ammentavaa pedagogiikkaa pitäisi kehittää.

Ajatuksia sinisessä hämärässä

Täällä saamelaisten kotiseutualueella nyt asuessani olen vaan vahvistanut käsitystäni siitä, että omassa maassamme Suomessa on rikas ja arvokas kieli- ja kulttuuriperintö. Se on yhteinen voimavara, jota tulee suojella ja kehittää. Olen huomannut entistä enemmän, että kansainvälisyys ja monikulttuurisuus antavat mahdollisuuksia kohdata toisenlaista käyttäytymistä ja vierautta ja tutustuttavat yksilöä myös omaan itseensä.

Tunturiterveisin Lapinmaalta

Hannele Kara

Kirjoittaja on saksan kielen lehtori Jyväskylän normaalikoulusta.

Tähän artikkeliin liittyvät asiasanat:

[saamelaiskoulu](#), [saamelaiskulttuuri](#)